Nota recenzyjna

***Kazachstan–Polska. Wybrane zagadnienia ustrojowe,
społeczne i edukacyjne*, red. Andrzej Bisztyga, Piotr Zientarski,
ISBN 978-83-8019-696-4, Wydawnictwo Adam Marszałek,
Toruń 2017, ss. 270**

Inspiracją dla niniejszej publikacji było polsko-kazachstańskie seminarium zorganizowane z okazji 550. rocznicy istnienia kazachstańskiej państwowości. Seminarium to zostało zorganizowane 15 czerwca 2015 r. w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej dzięki wspólnym staraniom Komisji Ustawodawczej Senatu RP oraz Ambasady Republiki Kazachstanu w Warszawie. Recenzowana publikacja stanowi swego rodzaju kontynuację dokonań jej redaktorów naukowych, bowiem w 2015 r. nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek ukazała się praca poświęcona doświadczeniom ustawodawczym Polski i Kazachstanu w zakresie polityki samorządowej i mniejszości narodowych¹. Ona również była owocem jednego z takich polsko-kazachstańskich seminariów.

Redaktorzy naukowci publikacji, Andrzej Bisztyga oraz Piotr Zientarski, we wstępie do książki zwracają uwagę, iż publikacja ta obejmuje swym zakresem szerokie spektrum zagadnień, poczynwszy od zagadnień ustrojowych poprzez zagadnienia natury społecznej i edukacyjnej. To założenie znalazło swój wyraz w systematyce książki, która została podzielona na trzy części,

¹ *Doświadczenia ustawodawcze Polski i Kazachstanu w zakresie polityki samorządowej i mniejszości narodowych/Законодательный опыт Польши и Казахстана в области политики самоуправления и национальных меньшинств*, red. A. Bisztyga, P. Zientarski, Toruń 2015.

w ramach których wyodrębniono 16 rozdziałów. W pierwszej z nich znalazły się rozważania teoretyczne odnoszące się do zagadnień ustrojowych traktujących o kwestiach z zakresu powstania i rozwoju kazachskiej państwowości oraz z zakresu współczesnego kazachstańskiego prawa konstytucyjnego, by przykładowo wskazać kwestie dotyczące prawa wyborczego czy poszczególnych organów władzy publicznej, jak Prezydent czy Parlament Republiki Kazachstanu. Część druga została poświęcona zagadnieniom społecznym i w głównej mierze dotyczy reform będących udziałem kazachstańskiego społeczeństwa. Natomiast trzecia część dotyczy zagadnień edukacyjnych i ukazuje daleko idące zaangażowanie Republiki Kazachstanu w kwestii współpracy naukowej i edukacyjnej z innymi krajami, w tym z Polską. W poszczególnych rozdziałach można odnaleźć porównania i odniesienia do analogicznych zagadnień i regulacji występujących w Polsce.

Wśród Autorów prac zamieszczonych w tej publikacji znaleźli się uczeni o znanym i cenionym dorobku naukowym oraz młodszy pracownicy i adepci nauki. Wśród polskich autorów znaleźli się m.in.: prof. Andrzej Wierzbicki i dr Ksenia Kakareko (Uniwersytet Warszawski), prof. Jacek Sobczak i dr Mariusz Bidziński (Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS w Warszawie), prof. Jerzy Jaskiernia i dr Bartosz Mendyk (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), prof. Andrzej Bisztyga (Uniwersytet Zielonogórski), dr Natalia Gburzyńska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr Andrzej Pogłódek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), dr Tomasz Moll, dr Stefan Dyrka, mgr Jolanta Cop-Petrova (Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfanteo w Katowicach), dr Władysław Sokołowski – były ambasador Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Kazachstanu i dr Jerzy Szukalski (Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie), dr Bogusław Przywora (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie) oraz dr Piotr Zientarski (Senator Rzeczypospolitej Polskiej). Do zaprezentowania swoich tekstów w ramach niniejszej publikacji zaproszono również trzech autorów z Kazachstanu. Byli to: Burkitbay Ayagan (dyrektor Instytutu Historii Państwa Komitetu Nauki Ministerstwa Oświaty i Nauki Republiki Kazachstanu), prof. Daniar Kaldiyarov (Państwowy Uniwersytet Żansugurova w Tałdy Kurganie) oraz dr Yerik Utembayev (były ambasador Republiki Kazachstanu w Warszawie). Fakt tak liczego udziału przedstawicieli reprezentujących różne

ośrodki badawcze należy bez wątpienia uznać za znaczący dla wartości recenzowanej publikacji.

Część pierwszą publikacji poświęconą zagadnieniom ustrojowym otwiera tekst Władysława Sokołowskiego pod tytułem *O niektórych czynnikach formowania się państwowości Kazachstanu, na przykładzie Chanatu Kazachskiego*. Autor koncentruje swoją uwagę na kolejnych etapach rozwoju kazachskiej państwowości, poczynając od powstania Chanatu Kazachskiego aż po dzisiejszą Republikę Kazachstanu. Z pogłębionej analizy politologicznej ustroju państwowego współczesnego Kazachstanu autor wyprowadził wniosek, że główne rozwiązania prawno-polityczne i instytucje organizacji społeczeństwa powstają z uwzględnieniem doświadczeń zrodzonych w społecznościach koczowniczych, które zaczęły się formować 550 lat temu.

Kolejnym przedstawionym czytelnikowi materiałem jest tekst Burkitbaya Ayagana, który skupia swą uwagę na powstaniu i założycielach Kazachskiego Chanatu. Jak wskazuje Autor Kazachski Chanat powstał w wyniku długotrwałych i złożonych procesów etniczno-politycznych, społeczno-ekonomicznych, a także kulturowych na terytorium współczesnego Kazachstanu i sąsiednich regionów. Z czasem młody Chanat zdołał stworzyć solidne podstawy wzrostu populacji, rozbudowy terytorium zamieszkania i konsolidacji życia gospodarczego i kulturalnego.

Jerzy Szukalski w swoim artykule poddaje analizie normatywnej obowiązujące akty prawne składające się na prawo wyborcze na urząd Prezydenta Republiki Kazachstanu pod względem ich zgodności ze standardami demokratycznego państwa prawnego. Uregulowania te znajdują się zarówno w Konstytucji Republiki Kazachstanu, jak i w ustawie wyborczej. W ocenie Autora regulacje te jednak nie w pełni spełniają standardy demokratyczne, jakie cechują prawo wyborcze w państwach o ugruntowanej demokracji oraz w aktach prawa międzynarodowego, których stroną jest Kazachstan. Przepisy kazachstańskiego prawa wyborczego naruszają m.in. zasadę powszechności wyborów poprzez wyłączenie z głosowania wszystkich osób pozbawionych wolności na mocy prawomocnego wyroku karnego, jak również stosując wobec kandydatów na urząd Prezydenta wymóg domicylu, który skutecznie eliminuje kandydatów emigracyjnej opozycji. Uzasadnione wątpliwości budzi również skład i sposób wyboru członków Centralnej Komisji Wyborczej, jak i ograniczone możliwości składania protestów wyborczych do Rady Konstytucyjnej.

Mariusz Bidziński jest autorem artykułu *Pozycja ustrojowa Prezydenta Republiki Kazachstanu na tle porównawczym*. Przeprowadzona przez Autora analiza wykazała, że pozycja Prezydenta Kazachstanu w ramach struktury państwa jest bardzo silna. Został on wyposażony w szereg kompetencji, które świadczą o dużym stopniu zależności pomiędzy prezydentem a rządem. Po szczególne kompetencje, jak również sposób zabezpieczenia pozycji obecnego prezydenta wskazują, że poziom demokratyzacji kraju nie został jeszcze w pełni osiągnięty. Autor dostrzega potrzebę modyfikacji regulacji prawnych, w tym Konstytucji w celu zrównoważenia pozycji poszczególnych władz. Podejmowane działania z pewnością zmierzają w kierunku zmiany dotychczasowego ustroju państwa.

Wspólny artykuł Jacka Sobczaka i Kseni Kakareko porusza kwestie finansowania partii politycznych w Kazachstanie. Działalność tych organizacji jest niezwykle ważną kwestią dla kazachskiego ustawodawcy, co znajduje swoje odzwierciedlenie w postanowieniach Konstytucji Republiki Kazachstanu. Jednak, jak pokazuje praktyka, system partyjny ma charakter fasadowy i faktycznie znajduje się pod kontrolą władzy. Świadczyć o tym mogą chociażby wyniki wyborów z 2016 r., kiedy to do parlamentu dostały się tylko trzy partie i większość środków budżetowych otrzymała rządząca partia proprezydencka. Kwestia ta budzi uzasadnione obawy, czy nie ma to na celu blokowania opozycji pozaparlamentarnej. Na skutek bierności w tym zakresie Kazachstan nie jest już traktowany jako państwo w pełni demokratyczne.

Uwagi o Senacie i Mażilisie Parlamentu Republiki Kazachstanu oraz o wyborach deputowanych tych izb, to wspólny artykuł Andrzeja Bisztygi i Piotra Zientarskiego. Przedmiotem tego opracowania są zasady organizacji i funkcjonowania kazachstańskiego parlamentu. Organizacja i działalność parlamentu, podobnie jak status prawny deputowanych są określone w ustawie konstytucyjnej, rozwijającej postanowienia Konstytucji Republiki Kazachstanu. Parlament RK jest organem przedstawicielskim o dwuizbowej strukturze. Izbami Parlamentu są Mażilis i Senat. Wybory deputowanych do obu izb odbywają się w dość specjalnej procedurze, obwarowanej szeregiem ograniczeń, w szczególności dotyczących biernego prawa wyborczego. Podkreślenia wymaga fakt, iż Parlament nie jest jedynym organem władzy ustawodawczej w Kazachstanie, bowiem uprawnienia w tym zakresie posiada również Prezydent RK.

Przedmiotem badań Andrzeja Pogłódka i Bogusława Przywory jest instytucja Pełnomocnika Praw Człowieka (Ombudsmana) w Kazachstanie. W modelu kazachstańskiego ombudsmana można odnaleźć z jednej strony pewne elementy typowe dla wzorca skandynawskiego (np. kadencyjność instytucji), jak i oryginalne rozwiązania np. sposób powoływania Pełnomocnika przez prezydenta po konsultacji z Komitetami Izb Parlamentarnych w Kazachstanie. W ocenie Autorów organizacyjne powiązanie Pełnomocnika z prezydentem stanowi przejaw wzmocnienia tej instytucji.

Z kolei Tomasz Moll w swojej pracy podjął się zadania porównania rozwiązań ustrojowych dotyczących samorządu terytorialnego w Polsce i w Kazachstanie w celu sformułowania wniosków *de lege ferenda* obejmujących możliwość przeprowadzenia działań legislacyjnych związanych z ustrojem terytorialnym Kazachstanu. Jak podkreśla Autor, ustrój samorządu terytorialnego w Kazachstanie jest w fazie projektowej, a dość ogólne postanowienia Konstytucji nie pozwalają na jasne określenie jego organów i zasad funkcjonowania.

Ostatnim opracowaniem w części pierwszej publikacji jest tekst Jerzego Jaskierni zatytułowany *OBWE, Rada Europy i Unia Europejska jako płaszczyzny współpracy Polski i Kazachstanu*. W opracowaniu tym Autor najpierw dokonał charakterystyki trzech organizacji międzynarodowych wskazanych w tytule, a następnie przedstawił istotną rolę, jaką organizacje te odgrywają w stosunkach z Kazachstanem. Stworzyło to podstawy do oceny, jakie znaczenie mają te organizacje jako płaszczyzna współpracy Polski i Kazachstanu.

Część drugą publikacji poświęconą zagadnieniom społecznym otwiera tekst Yerika Utembayeva pod tytułem *550. rocznica powstania kazachstańskiej państwowości i 5 reform instytucjonalnych w Kazachstanie: 100 konkretnych kroków*. Praca ta składa się z dwóch wewnętrznie związanych części. Pierwsza z nich została poświęcona 550. rocznicy powstania kazachstańskiej państwowości, natomiast druga przedstawia etapy stopniowego wdrażania reform instytucjonalnych. Skuteczność wprowadzania tychże reform będzie w dłuższej perspektywie determinować przyszłość Kazachstanu.

Współpraca bilateralna pomiędzy Polską a Kazachstanem jest przedmiotem rozważań Bartosza Mendiya. Polskie doświadczenia mogą być przydatne szczególnie w dwóch zakresach: rozwoju samorządu terytorialnego w Kazachstanie oraz likwidacji negatywnego zjawiska monomiast. Rozwiązywanie

tych problemów odbywa się również poprzez współpracę polityczną, jak i rozwój małej i średniej przedsiębiorczości.

Andrzej Wierzbicki w swoim artykule podjął próbę wskazania z wykorzystaniem metody komparatystycznej podobieństw i różnic w reformowaniu polityki społecznej w Polsce i Kazachstanie. Istotnym z punktu widzenia analizowanej problematyki jest to, że mimo różnic kulturowo-historycznych oba kraje miały podobne warunki początkowe w transformacji sfery społecznej, przyjęły zbliżone strategie reform w tym zakresie, jednak były one realizowane w nieco odmiennych warunkach politycznych i społeczno-kulturowych.

Kierunkom współpracy handlowej i gospodarczej pomiędzy Kazachstanem a Polską został poświęcony ostatni w drugiej części artykułu autorstwa Daniara Kaldiyarova. Autor w oparciu o wyniki badań statystycznych dotyczących kazachsko-polskiej współpracy w tym zakresie zauważa tendencję wzrostową. W ciągu ostatniej dekady obroty handlowe między naszymi krajami wzrosły dziesięciokrotnie. Polska jest jednym z głównych europejskich partnerów handlowych Kazachstanu, zajmując wiodące miejsce pod względem obrotów towarowych z Kazachstanem wśród krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Trzecią część dotyczącą zagadnień edukacyjnych otwiera tekst Natalii Gbużyńskiej. Praca ta składa się z dwóch wzajemnie się uzupełniających części: pierwsza z nich opisuje sytuację szkolnictwa wyższego w Kazachstanie, druga natomiast przedstawia aspekty współpracy pomiędzy Unią Europejską i Kazachstanem w zakresie wymiany młodzieży i studentów szkół wyższych.

Stefan Dyrka jest autorem artykułu *Rola nauki i potencjału ludzkiego w kształtowaniu poziomu i jakości kształcenia, przypadki współpracy naukowej Polski i Kazachstanu*. Podpisanie przez Kazachstan Deklaracji Bolońskiej wymusiło konieczność dostosowania własnych programów nauczania do europejskich standardów opartych na procesie bolońskim. W praktyce wystąpił szereg problemów związanych z wdrażaniem tego rodzaju standardów. Najtrudniejszym problemem był czynnik ludzki, jak zmienić podejście i mentalność kadry dydaktycznej, która z natury jest konserwatywna w tych dziedzinach, które jej dotyczą.

Całość opracowania zamyka tekst Jolanty Cop-Petrovej poświęcony problematyce internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce. Dążenie do internacjonalizacji jest ogromnym wyzwaniem dla polskich uczelni, które muszą

konkurować nie tylko na poziomie lokalnym, ale przede wszystkim na globalnym rynku edukacji. Autorka na przykładzie Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej im. W. Korfantego w Katowicach zaprezentowała działania, które w znaczący sposób przyczyniają się do wzmocnienia współpracy z Republiką Kazachstanu i kazachstańskimi uniwersytetami.

Recenzowana pozycja, ze względu na swój specjalistyczny charakter, jest adresowana głównie do polskiego odbiorcy głębiej zainteresowanego Kazachstanem. Niemniej jednak opracowanie to niesie niewątpliwie wartościowe informacje oraz szereg istotnych spostrzeżeń naukowych, które po odpowiednim zaadaptowaniu mogłyby zostać wykorzystane przez władze Republiki Kazachstanu.

Daniel Wojtczak
Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. W. Korfantego w Katowicach